

## מתניתין

לעיל [נג' א'], שנינו בין הנסקלים, את המגדף. המשנה שלפנינו תבאר באיזה אופן המגדף חייב, וכיצד דנים אותו.

המגדף, אינו חייב סקילה, עד שיפרש השם. עד שיוציא מפיו את השם (46) ו"ברך" [כינוי במקום יקלל]. ובאופן שיבואר בגמרא.

ברם, אם שמע את השם יוצא מפי אחר ו"ברכו", פטור.

כיצד דנים את המגדף?

אמר רבי יהושע בן קרחה: בכל יום, כלומר, כל זמן שנושאים ונותנים עם העדים בענין המגדף, דנין את העדים בכינוי יכה יוסי את יוסי.

כלומר, העדים אינם מזכירים את דברי הגידוף שאמר המגדף, אלא דרך כינוי. ומעידים עליו שאמר "יכה יוסי את יוסי" (47). ועל פי עדות זו היו הדיינים דנים את

המגדף, כאילו שמעו מפי העדים את הגידוף עצמו.

אך, כשנגמר הדין, והסכימו הדיינים לחייבו, לא הורגין על פי העדות שהעידו בכינוי, שמא באמת לא קילל את ה' אלא בכינוי, אלא מוציין כל אדם לחוק, כדי שלא תשמע "ברכת" ה' לרבים, ושואלין את הגדול שביניהן, במעמד חבריו, ואומר לו: אמור מה ששמעת בפירוש!

והוא אומר, מה ששמע עם הזכרת ה'.

והדיינים, כששומעים את "ברכת" ה', עומדין על רגליהן וקורעין את בגדיהם, ולא מאחיז את הקרע לעולם.

והטעם יבואר בגמרא [לקמן ס' א'].

והעד השני, אינו חוזר על דברי הראשון, אלא רק אומר, "אף אני שמעתי כמוהו", וכן אם היו בעדות זו עדים רבים, השלישי, אומר "אף אני שמעתי כמוהו". וכן הלאה (48). ועל פי עדות זו הורגים את

מפני שיש בו ארבע אותיות כשם ה', וכן הוא בגמטריא "א – להים". רש"י.

וביד רמ"ה הביא גירסא "יכה יוסה את יוסה", ונקט "יוסה" מפני שיש בו רוב אותיות שם הויה.

(ועיין בפרדס להרמ"ק שער פרטי השמות פרק ג', ששלשת אותיות אלו הן עיקר השם ב"ה).

48. צריך באור, מדוע הוסיף התנא ואמר "ואף השלישי אומר כמוהו"?

הגמרא לקמן (ס' א') מתרצת, דקא משמע לן כדעת רבי עקיבא שאם נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה.

46. הרמב"ם (הלכות עבודת כוכבים פרק ב' הלכה ז') כתב: "אין המגדף חייב סקילה עד שיפרש את השם המיוחד של ארבע אותיות, שהוא אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד. ויברך אותו בשם מן השמות שאינם נמחקים.

שנאמר "ונקב שם ה'", על השם המיוחד חייב סקילה ועל שאר הכינויים באזרה.

ויש מי שמפרש שאינו חייב אלא על שם יו"ד ה"א וא"ו ה"א. ואני אומר שעל שניהם הוא נסקל".

ועיין שם בדברי הכסף משנה שהביא דעות נוספות בזה.

47. "יוסי", הוא כינוי לשם ה', ובחרו בכינוי זה

המגדף. (49):

בפסוק הנ"ל, המתחייב מיתה, פירושו מקלל.

## גמרא

שואלת הגמרא: **ממאי דהאי "נוקב", לישנא ד"ברוכי" הוא?**

**דכתיב** [במדבר כג' ח'] בדברי בלעם: **"מה אקב לא קבה אל"**. הזכיר "קבה" בלשון קללה.

**ואזהרתיה מהכא**, [שמות כב' כז'] **"אלהים לא תקלל"**.

שואלת הגמרא: **ואימא**, אולי "נוקב" פירושו **מיברז** [לחתוך ולנקב שם שם ה' הכתוב על קלף] הוא,

כמו שנמצא בנביא השרש "נקב" כיצירת חור, **דכתיב** [מלכים ב' יב' י'], **"ויקב חור בדרתו"**,

**ואזהרתיה מהכא** [דברים יב' ג', ד'], **"ואבדתם את שמם מן המקום ההוא: לא תעשון כן לה' אלהיכם"**, ומכאן אזהרה למנבק קלף ובו שם ה'?(51)

במשנה נתבאר, שהמגדף המפרש את השם ו"מברכו", חייב סקילה.

ובכרייתא **תנא**, שאינו חייב עד ש"יברך" שם **בשם**.

כלומר, עד שיאמר "יקלל שם פלוני את שם פלוני"<sup>(50)</sup>.

מבאר הגמרא: **מנהני מילי**, מנין למדנו שאינו חייב כי אם כש"ברך" שם בשם?

**אמר שמואל: דאמר קרא** [ויקרא כד' טז'], **"ונקב שם ה' מות יומת רגום ירגמו בו כל העדה כגר כאזרח בנקבו שם יומת"**,

דרשו חכמים, מכפילות הלשון "נוקב שם", ו"בנקבו שם", שאינו חייב עד שיקלל שם בשם.

הגמרא להלן תבאר, מנין ש"נוקב" האמור

המרגליות הים מבאר, שהתחדש במשנה שאף על פי שהשלישי כבר אינו תוך כדי דיבור לראשון, בכל זאת אינו צריך לחזור ולומר את כל העדות, אלא יסתפק באמירת "אף אני כמוהו", ומצטרף לקודמים לבטל עדותן.

49. לא הכשירו להעיד כך לכתחילה אלא בעדות זו, לפי שגנאי הוא לחזור ולהזכיר "ברכת" השם. ומכל מקום, בדיעבד, אף בשאר עדויות אם עשו כך עדותן כשרה. כללי המאירי.

50. כתב המאירי: "יש שפירשו שם המיוחד בשם המיוחד. רצונו לומר, יו"ד ה"א וא"ו ה"א בשם יו"ד ה"א וא"ו ה"א גם כן.

והוא שאמר יוסי את יוסי.

אבל אם בירך שם המיוחד בכנוי, פטור מסקילה. אלא שלוקה.

וראיה להם ממה שאמרו למטה, "כגר כאזרח הוא דבעינן שם בשם אבל גוי סגי בכנוי", אלמא בישראל מיהא דוקא שם המיוחד בשם המיוחד. ויש מפרשים, שכל שקלל את השם המיוחד לשם מן השמות שאין נמחקין גם כן נסקל וכן כתובה גדולי המחברים (הרמב"ם הלכות עכו"ם פרק ב' הלכה ז'). והרי הכנויים בכללם..".

ועיין עוד ברש"ש.

51. יש שהקשו, באיזה אופן יתחייב על מחיקת שם, הרי ברגע שמחק אות אחת, כבר אין כאן

מקלל, אלא פרושי שמיה הוא, [מפרש את השם ומוציאו מפיו לבטלה]<sup>(52)</sup>.

כמו שמצאנו בתורה, שהשרש "נקב" משמעותו הזכרת השם: דכתיב [במדבר א' יז'] "ויקה משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות",

ואזהרתיה מהכא, [דברים ו' יג'], "את ה' אלהיך תירא", מכאן אזהרה שלא להוציא שם שמים לבטלה?

דוחה הגמרא: אפשר להוכיח ש"נוקב" המחוייב מיתה אינו המוציא שם שמים לבטלה, בשני אופנים: חדא, שהרי הוכחנו לעיל, שכדי לחייב את הנוקב בעינא שיקלל שם בשם,

ואילו, כאשר הזכיר שם שמים בפיו, ליכא. אין כאן "שם בשם".

ועוד, הפסוק שהובא לעיל, "את ה' אלקיך תירא" הויא ליה אזהרת עשה, כלומר, אין כאן אזהרה על דרך השלילה, "לא תוציא שם שמים לבטלה", אלא על דרך החיוב.

ואזהרת עשה, לא שמה אזהרה. כלומר, אין עונש מיתה על אזהרה שנאמרה בדרך זו. ואם כן, על כרחך ש"נוקב" שיש בו חיוב מיתה אינו המוציא שם שמים לבטלה.

ואיבעית אימא, ואם תרצה, הרי לך ראייה נוספת ש"נוקב" הוא מקלל, דאמר קרא

דוחה הגמרא: אין לפרש שאזהרת הנוקב מ"ואבדתם את שמם, לא תעשון כן" וכו',

שהרי הוכחנו לעיל, שכדי לחייב את הנוקב בעינא שיקלל שם בשם,

ואילו, כאשר ניקב או קרע קלף שרשום עליו שם ה', ליכא. אין כאן "שם בשם".

שואלת הגמרא: ואימא, אולי נמצא אופן שינקב שם בשם, על ידי דמנח שני שמות אהדדי [יניח שתי פיסות קלף שרשום עליהן שם ה'], ובזע [יקרע, ינקב] לה?

מתרצת הגמרא: ההוא, אם יקרע בבת אחת שני שמות, אין זה "שם בשם", אלא נוקב והזור ונוקב הוא.

כלומר, יש כאן שתי עבירות נפרדות של קריעת שם ה', אך "שם בשם" פירושו, שעל ידי שם אחד יקוב את השם השני.

מקשה הגמרא: ואימא, אולי נמצא אופן שיקוב שם בשם, כגון דחייק שם אפומא דסכינא [חקק שם בחוד הסכין], ובזע [וקרע] בה שם אחר?

דוחה הגמרא: אף כאן, אין השם האחד קורע את השם השני, אלא ההוא חורפא דסכינא הוא דקא בזע [חוד הסכין הוא הקורע].

מקשה הגמרא: אימא, "נוקב" אין פירושו

52. ואמנם, אונקלוס תרגם "ודי פרש שמא דיי אתקטלא יתקטל מרגם ירגמון ביה כל כנשתא כגיורא כיציבא בפרשותיה שמא יתקטל". ואין סוגייתנו כפירוש זה.

שם, וכשמחק את השאר לא עשה כלום? ועיין שו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון סי' קס"ח), שהעמיד באופן שחתך ושפשף את הקלף מצידו השני, עד שנמחק כל השם. יעוי"ש.

בסוף. (53)

שנאמר [בראשית ט' ו'] : "שופך דם האדם באדם, דמו ישפך". ולא נאמרה בהם שום מיתה אחרת.

מקשה הגמרא: **והא מהכא נפקא? מהתם נפקא!** וכי דין זה נלמד מכאן, והלא למדנוהו ממקום אחר!

דכתיב [בראשית ב' טז'] "ויצו ה' אלקים על האדם", ודרשינן, [הובא להלן עמוד ב'], "ויצו", אלו הדינין. וכן הוא אומר "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו', "ה" זו ברכת השם, וכן הוא אומר "ונוקב שם ה' מות יומת".

אמר ר' יצחק נפחא, דרשת "איש איש", לא נצרכא אלא לרבות ולחייב את הגוי, אם לא קילל בשם ממש, אלא השתמש בכינויין<sup>(54)</sup>.

ואליבא דרבי מאיר, המובא להלן.

דתניא, "איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו" מה תלמוד לומר? והלא כבר נאמר "ונוקב שם ה' מות יומת"?

אלא, לפי שנאמר "ונוקב שם מות יומת", יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד בלבד, מניין לרבות כל הכינויין?

בפרשת המקלל [ויקרא כד' יא'] "ויקב בן האשה הישראלית את השם ויקלל", למימרא, כלומר, דיוק הלשון בפסוק מלמדנו, ד"נוקב" קללה הוא.

ואם תאמר, דילמא, שמא "נוקב" ו"מקלל" שני דברים נפרדים הם, וכונת הפסוק לומר שאינו חייב עד דעבד תרוייהו, כלומר, עד שיקוב, ויקלל?

לא סלקא דעתך! אל תעלה בדעתך לומר כך!

דכתיב, [שם יד'], "הוצא את המקלל", ולא כתיב "הוצא את הנוקב והמקלל", שמע מינה חדא היא.

הגמרא להלן דנה בגוי ש"ברך" את ה'.

תנו רבנן בכרייתא: נאמר בתורה [ויקרא כד' טז'] "ואל בני ישראל תדבר לאמר איש איש כי יקלל אלקיו ונשא חטאו".

ולכאורה, סגי בכך שיאמר "איש כי יקלל..", מה תלמוד לומר "איש איש"?

ודרשינן מיתורה ד"איש", לרבות את העובדי כוכבים, שמוזהרין על "ברכת" השם בישראל, ומכל מקום אינן נהרגין בסקילה, כמו ישראל שקילל, אלא בסוף.

לפי שכל מיתה האמורה בבני נח אינה אלא

כלל, וכשהחמירו עליה להוציאה להורג כדין יבמה שזינתה, העמידוה במיתת בת כהן, שהיא בשריפה. לפי שהיתה בתו של שם. ובדברי התוספות עיין הגהות מהרש"ם.

54. כגון: "אֱלֹהִים", "שֵׁדִי", "צבאות". רש"י.

53. ולקמן (נז' ב') הובאה דעת תנא דבי מנשה, הסובר שכל מיתה האמורה בנח אינה אלא חנק.

ועיין בתוספות שהקשו מתמר שדנוה בשריפה?

ותרצו, דהתם, מדינא לא היתה חייבת מיתה

אמינא לחייבו סקילה, הואיל ואיתרבו איתרבו. [כלומר, אף על פי שלא הוזכרה מיתת סקילה בבן נח, מכל מקום כיון שלענין "ברכת" ה' למדנו דין בן נח מישראל, נלמד לגמרי, אף לחייבו בסקילה].

קא משמע לך, שאינו חייב אלא סייף.

מקשה הגמרא: ולדעת רבי יצחק נפחא אליבא דרבנן, שפטר גוי שקילל בכינוי, האי "כגר כאזרח" מאי עביד ליה?

מתרצת הגמרא: לדעת רבי יצחק, דרשינן מ"כגר כאזרח" ללמדנו, שרק גר ואזרח הוא דבעינן שיקלל "שם בשם", אבל עובד כוכבים לא בעינן "שם בשם". ואף אם לא קילל שם בשם נהרג.

ועדיין קשה, לדעת רבי יצחק נפחא, הסובר שלדעת רבנן גוי שקילל בכינוי פטור, "איש איש" למה ליה? הרי לשיטתם אפשר לחייב גוי שקילל בשם המיוחד מ"ה" זו ברכת השם, כדלעיל?

וצריך לומר, אכן לדעת רבנן לא דרשינן מידי מ"איש איש", כיון ש"דיברה תורה כלשון בני אדם", ואין כאן יתור לשון.

כיון שהוזכר דין גוי ה"מכרך" את ה', הובאו יתר דיני בני נח:

תנו רבנן: שבע מצות נצטוו בני נח<sup>(55)</sup>.  
ואלו הן:

א. דינין. להושיב דיינים בכל פלך ופלך,

תלמוד לומר "איש כי יקלל אלהיו", ומכאן למדנו שחייב מכל מקום. דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים, על שם המיוחד ענשו במיתה, ועל שאר הכינויין אינו אלא באזרה.

נמצא לדעת רבי מאיר, שהמקלל חייב אף על הכינוי, ודרשינן "איש איש" לחייב גם עובד כוכבים שקילל בכנוי.

ופליגא דרבי מיישא. כלומר, רב יצחק נפחא, האומר שגוי שקילל בכנוי חייב רק לדעת רבי מאיר, חולק על דברי רב מיישא שיובאו להלן.

דאמר רבי מיישא, בן נח ש"בירך" את השם בכינויים, אפילו לדעת רבנן חייב מיתה.

מאי טעמא?

דאמר קרא "ונקב שם ה' מות יומת, רגום ירגמו בו כל העדה כגר כאזרח בנקבו שם יומת", ודרשינן: רק גר ואזרח הוא דבעינן "בנקבו שם", אבל עובד כוכבים, חייב מיתה אפילו בכינוי.

מקשה הגמרא: ורבי מאיר, המחייב גם את הישראל שקילל בכנוי, האי "כגר כאזרח" מאי עביד ליה?

מתרצת הגמרא: ללמדנו, שרק גר ואזרח נידונים בסקילה, אבל עובד כוכבים בסייף.

ואילולי נאמר "כגר כאזרח" סלקא דעתך

והניחה בקבלה לשת בנו, ואח"כ באה ליד חנוך, עד שבא לשם והיה מתעסק תמיד בה. אמר לו ר' יוסי, אם התורה היתה במדרשו

55. בזהר (מדרש הנעלם פרשת נח, מאמר וירח ה' את ריח הניחוח) מובא: "מאין היה לו (לשם בן נח) תורה? אלא אדם הראשון ידע התורה,

ולדון בשש המצות האחרות, ולהזהיר את העם<sup>(56)</sup>.

ב. ו"ברכת" השם. באופנים שנתבארו לעיל.

ג. עבודה זרה. באופנים שיבוארו להלן.

ד. גילוי עריות<sup>(57)</sup>. כל העריות האמורות בתורה, מלבד נערה המאורסה, שאינם חייבים אלא אם באו על אשה נשואה. [עיי' לקמן נז' ב'].

ה. ושפיכות דמים<sup>(58)</sup>. אפילו הרג עובר, או טריפה, כדלהלן [נז' ב'].

נמצא לדעת הרמב"ן, שאין נהרגים על אי הושבת דיינים בכל פלך ופלך.

אך דעת הרמב"ם, שנהרגים על כך.

וכן מה שכתב הרמב"ן שמצווים לדון בדיני ישראל, יש מהראשונים הסוברים (עיי' מלמד התלמידים לר"י אנטולי חתנו של הר"ש אבן תיבון, פרשת נח, יב' א'), שלא נצטוו אלא לדון כפי הדינים המוסכמים ביניהם.

ועיי' מה שנכתוב לקמן בקושיית הגמרא "מאי ביניהו", בשם שו"ת הרמ"א.

57. המנחת חינוך (מצוה לה') כתב, שגוי הבא על הערוה, אפילו אם היה קטן פחות מבן תשע שנים, נהרגת. כיון, ש"שיעורין הלכה למשה מסיני", ולא נאמרו לבני נח.

כלומר, מה שביאת פחות מבן תשע אינה חשובה ביאה, נאמר רק בישראל, ולא בבן נח. אמנם, דעת המנחת סולת (שם אות א'), דבפחות מבן תשע אינה חשובה ביאה כלל אף בגוי.

58. במרגליות הים הקשה, למה הוצרכו לצו מיוחד על שפיכות דמים, הרי הוי בכלל הדינים? ותרץ, שזהו לשלול נימוסי הגויים בדו קרב, שבנימוסיהם אין בזה משום רציחה, ולפי דעת תורה, נכרי שיהרוג חברו בדו קרב הרי הוא כרוצח.

וכמו כן בגזילה, אם יתירו בנימוסיהם לגזול, כאשר נהגו התקופות קדומות, עדיין יהיו אסורים בגזל מאזהרת התורה.

של שם, למה הוצרך הקב"ה לצוות לבני נח אותן שבע מצות שנצטוו, שהרי בתורה נכתבו קודם לכן?

אלא אמר רב יצחק, בשעה שהמבול בא לעולם, ונכנסו לתיבה, מרוב צערם נשתכחה משם, עד שבא הקב"ה, וחידש להם אותם שבע מצות.

אמר רבי יוסי, חס ושלום לא נשתכחה התורה ממנו, אלא אמר הקב"ה, אם אומר להם שישמרו כל תורתך, יפרקו כל העול מהם, כאחרים שאמרו ודעת דרכיך לא חפצנו. אלא אתן להם דברים מועטים, וישמרו אותם".

56. רמב"ם (פרק ט' מהלכות מלכים הל' יד').

והנה, דעת הרמב"ן (וישלח לד' יג'), "ועל דעתי הדינין שמנו לבני נח בשבע מצות שלהם אינם להושיב דיינין בכל פלך ופלך בלבד, אבל צוה אותם בדיני גנבה ואונאה ועושק ושכר שכיר ודיני השומרים ואונס ומפתה ואבות נזיקין וחובל בחבירו ודיני מלוה ולוה ודיני מקח וממכר וכיוצא בהן, כענין הדינין שנצטוו ישראל, ונהרג עליהן אם גנב ועשק או אנס ופתה בתו של חבירו או שהדליק גדישו וחבל בו וכיוצא בהן.

ומכלל המצוה הזאת שיושיבו דיינין גם בכל עיר ועיר כישראל, ואם לא עשו כן אינן נהרגין, שזו מצות עשה בהם, ולא אמרו (סנהדרין נז') אלא אזהרה שלהן זו היא מיתתן, ולא תיקרא אזהרה אלא המניעה בלאו, וכן דרך הגמרא בסנהדרין (נט:)."

1. וגזל, אפילו גזל פחות משה פרוטה. כדלהלן [נז' א'].

2. ואבר מן החי. כדלהלן.

ב-11 רבי הנניח בן גמליאל אומר: אף על הרם מן החי.

רבי חידקא אומר: אף על הסירוס<sup>(59)</sup>.

רבי שמעון אומר: אף על הכישוף.

רבי יוסי אומר: לא רק כישוף אסור להם, אלא כל האמור בפרשת כישוף בן נח מוזהר עליו, כגון, [דברים יח' י' – יב']: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש, קוסם קסמים, מעונן ומנחש ומכשף, וחובר חבר, ושואל אוב וידעוני, ודורש אל המתים" וגו',

שהרי על כל המעשים הללו נאמר [שם]: "ובגלל התועבות האלה ה' אלהיך מוריש אותם מפניך". נמצא שנענשו עמי כנען על כל אלו.

ומכך שנענשו מוכח, שהוזהרו עליהן, שהרי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר.

רבי אלעזר אומר: אף על הכלאים.

אך לא כל כלאים נאסרו להם. אלא, מותרין בני נח ללבוש כלאים, ולזרוע כלאים, ואין

אסורין אלא בהרבעת בהמה ובהרכבת האילן.

מבאר הגמרא: מנהני מילי? היכן נצטוו בני נח על המצות הללו?

אמר רבי יוחנן: דאמר קרא [בראשית ב' טז'] "ויצו ה' אלהים על האדם לאמר, מכל עץ הגן אכול תאכל".

דרשינן: "ויצו", אלו הדינין.

וכן הוא אומר [בראשית יח' יט'], "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" וגו'.

נמצא, שלשון "צו" מתיחס לעשיית משפט<sup>(60)</sup>.

"ה" זו "ברכת" השם.

וכן הוא אומר, [ויקרא כד' טז'] "ונקב שם ה' מות יומת".

"אלהים", זו עבודת כוכבים. כלומר, דרשינן "ויצו ה' אלהים", את אלהות ציוה עליו, שלא ימירנו באחר.

וכן הוא אומר, [שמות כ' ג']: "לא יהיה לך אלהים אחרים"<sup>(61)</sup>.

נח נצטוו על עשיית צדקה?

המהרש"א כתב, שדברי הגמרא כאן כדעת האומר שמצות קום ועשה לא קא חשיב. (עיין להלן נח' ב').

ועין עוד במצפה איתן.

61. העולת תמיד (אורח חיים סי' קנ"ו) כתב: "כשיאמין שיש ח"ו שנים שויים בגדולתם, ואין לאחד יתרון על השני, זוהי עבודה זרה גמורה,

59. לדעת הרמב"ם, ועוד הרבה ראשונים, נחלקו התנאים על רב חידקא. ופסק, שאין העכו"ם נהרג על סירוס.

ומכל מקום כתב, שאסור לומר לבן נח לסרס, וטעמו משום ש"אמירה לנכרי שבות" בכל האיסורים.

60. לכאורה קשה, הרי בפסוק נאמר "לעשות צדקה ומשפט" ואם כן, מדוע לא אמרין שבני